

instituționalizați, vârsnicii, protecția copilului și a familiei aflate în dificultate. În același timp au fost dezbătute dificultățile ce apar în prevenția violenței domestice din România, precum și aspectele metodologice care ghidează intervenția în practica asistenței sociale. Constatăm că de multe ori ne „împiedicăm” de valorile patriarhale care își pun amprenta asupra noastră „(...) refuzând să vedem cât de fragile au devenit unele valori tradiționale, refuzăm să realizăm că acestea răspund din ce în ce mai puțin nevoilor și aspirațiilor actuale ale omenirii. Valorile patriarhale fac posibilă violența culturală și structurală în care trăim, indiferent dacă ele se prezintă sub forma unor valori și practici tradiționale (naționale, religioase) sau sub forma unor valori și practici moderne și post-moderne (politice, secularizate)” (p. 129). În secțiunea dedicată spațiului de justiție sunt discutate programele de justiție restaurativă, delincvența juvenilă, sistemul românesc de probațiune, dar și tipurile de violență în contextul diferitelor comunități multiculturale de pe teritoriul României. Constatăm că multiculturalitatea trebuie văzută din perspective diferite: „există o multiculturalitate generată de identități etnice diferite, dar și de identități profesionale, religioase, culturale etc. și, în același timp, se poate vorbi de mai multe niveluri ale multiculturalității legate de relațiile dintre grupurile de competență profesională, de cultură generală, de discurs sau de competență într-un anumit domeniu al vieții publice, comunitare sau politice” (p. 331). În același volum este inclusă și o secțiune comună privind restructurarea învățământului superior de sociologie și asistență socială, precum și aspectele moderne incluse în managementul academic.

Cele trei volume reunesc lucrări fundamentate pe abordări teoretice și practice,

completate de studii de caz și sinteze ale unor ample cercetări, astfel încât devin de un real suport informațional, pragmatic, fiind recomandate atât specialiștilor din domeniu, cât mai ales studenților și chiar publicului larg preocupat de aspectele sociale ce caracterizează tranziția societății românești.

Octavian Rujoiu

Rhoda Métraux și Margaret Mead

Themes in French Culture. A Preface to a Study of French Culture. New York & Oxford: Berghahn Books, 2001, 132 p.

Cartea este, de fapt, volumul patru din seria Margaret Mead, *The Study of Contemporary Western Cultures*, inițiată în anul 2001 de editura americano-britanică Berghahn Books (editura condusă de distinsa personalitate a Dr. Marion Berghahn) în colaborare cu Institute for Intercultural Studies, cu ocazia împlinirii în acel an (la 16 decembrie) a centenarului nașterii mării antropoloage americane. Părăsise această lume la 15 noiembrie 1978. Strălucit savant, Margaret Mead a cucerit lumea științelor socioumane dedicându-se cu toată ființa cercetărilor sale, prin care a lăsat în urmă un plin de viață și fascinant portret al culturilor primitive și nu numai, culturi pe care ea a încercat să le descopere și să le pătrundă în toată profunzimea lor. Menționăm că celebra antropoloagă americană a vizitat de câteva ori România, ultima oară în august 1974, cu ocazia Conferinței Mondiale de Demografie (World Population Conference), când a avut întâlniri memorabile cu antropologii români Vasile Caramelia

și Gheorghiu Geană (cosemnatar al prezentei recenzii).

Numele Margaret Mead evocă în mintea cunoscătorilor studii și opere precum *Coming of Age in Samoa* (1928), *Growing Up in New Guinea* (1930), *Sex and Temperament in Three Primitive Societies* (1935), realizate pe seama unor culturi primitive sau izolate din Pacificul de Sud, Noua Guinee și Indonezia. Ceea ce este mai puțin cunoscut este faptul că, două decenii mai târziu după apariția acestor lucrări (devenite între timp clasice), cercetătoarea și-a orientat interesul către studiul societăților contemporane din Europa și S.U.A. Aceste studii nu au fost reeditate, însă, așa cum am anticipat, odată cu împlinirea a 100 de ani de la nașterea ilustrei cercetătoare, retipărirea lor a fost proiectată în șapte volume, sub titlul general *The Study of Contemporary Western Cultures*, cu o „Series Preface” de William O. Beeman. Primul volum al acestei serii, *The Study of Culture at a Distance* (apărut în 2000, deci chiar înaintea centenarului), oferea cheia pentru a înțelege scopul acestor studii: ele au fost proiectate ca un experiment asupra metodelor de cercetare, utilizându-se interviuri, teste proiective, analize de filme, documente – totul pentru a verifica acuratețea cu care un cercetător poate descoperi și pătrunde în profunzimea unei culturi (ori societăți) de la distanță, fără să viziteze efectiv acea societate, fără să ia contact direct cu aceasta.

Volumul *Themes in French Culture* ilustrează același scop: testarea metodelor de studiu de la distanță. Proiectul original cuprindea, de fapt, două părți: un studiu asupra culturilor inaccesibile, altul asupra culturilor accesibile, cel din urmă având rol comparativ și corectiv în stabilirea valorii rezultatelor studiilor realizate pe societățile inaccesibile. Franța a fost considerată opțiunea cea mai po-

trivită, deoarece cultura acestei țări era complet accesibilă – atât sociologilor din Franța, cât și celor din țările occidentale. În consecință, deși Franța era un teren de cercetare foarte accesibil, Mead și Métraux s-au limitat în mod intenționat la informația furnizată de testele proiective și interviurile acordate de cetățenii francezi care locuiau în New York, la analiza filmelor, a documentarelor, a revistelor, romanelor, proverbelor, surselor literare, chiar a manualelor școlare. Se încerca astfel determinarea atât a limitelor, cât și a posibilităților studiului de la distanță, în acest scop realizându-se ulterior comparația între datele oferite de acest tip de cercetare și datele oferite de veritabilele cercetări de teren realizate în aceeași perioadă în Franța.

Cum e lesne de înțeles, studiul a atras după sine și numeroase replici ale criticilor francezi, care au reproșat „banalitatea” rezultatelor; după părerea acelor critici, acestea nu aduceau nimic nou, situându-se la nivelul bunului-simț. Alții au criticat valoarea de caracter reprezentativ a rezultatelor, contestând extrapolarea acestora la scara întregii societăți franceze și reproșând autoarelor că s-au limitat la explorarea numai a unei anumite clase sociale, și anume burghezia, însuși portretul acesteia fiind etichetat ca demodat și învechit, nesincronizat în mod dinamic cu evoluția societății burgheze moderne din acea vreme.

În realitate, așa cum precizează și Kathryn M. Anderson-Levitt în „Introducerea” cărții, societatea franceză nu poate fi considerată „o entitate singulară în jurul căreia să putem trasa granițe precise”, ci este o entitate complexă a cărei realitate o putem surprinde prin numeroase căi de acces – de o mare varietate, dar complementare. Dobândirea unei cunoașteri cât mai complete se realizează numai

atunci când aceste căi se completează dinamic una pe cealaltă și se susțin reciproc. Drumul pe care l-au ales Mead și Métraux reprezintă una dintre aceste variante, care-și aduce partea de contribuție, valoroasă în sine, la achiziția unei științe cât mai complete despre domeniul în cauză. Metodele utilizate de cele două cercetătoare au relevat informații și subiecte slab abordate de studiile sociologice și etnologice și au reușit să scoată la lumină date nu foarte accesibile studiilor de teren realizate la fața locului. Studiul la distanță, prin natura sa, nu poate surprinde realitatea cu aceeași acuratețe și obiectivitate ca studiile de teren, concrete, realizate în mijlocul cadrului studiat, după cum nici acesta de pe urmă nu poate cuprinde întreaga informație dezvăluită de cercetările realizate de la distanță. Cele două metode sunt ca două sfere care se întrepătrund și coincid într-o anumită zonă, dincolo de care fiecare își aduce contribuția proprie, originală și valoroasă, inaccesibilă celeilalte. Rezultatele sunt cu atât mai prolifiche, cu cât se elimină viziunea restrictivă și exclusivistă, abordându-se o viziune deschisă și flexibilă, în care cele două căi de cunoaștere se completează și se susțin reciproc.

Însăși Margaret Mead afirmă că acest studiu nu pretinde a fi exclusiv general, nu cuprinde toate temele culturii franceze, ci numai câteva, anume pe cele mai reprezentative, chiar și acestea nefiind epuizate în detaliu, ci analizate în ceea ce au esențial, astfel încât să se poată desprinde din ele informații valoroase, precum și modele comportamentale frecvente în cultura franceză prezentă și viitoare.

Cartea e structurată în două părți principale, precedate de o „Prefață”, realizată de William O. Beeman pentru întreaga serie, de o „Introducere” specială pentru acest volum semnată de Kathryn M.

Anderson-Levitt și de introducerea la ediția princeps din 1954, scrisă de însăși Margaret Mead.

Prima parte conține descrierea unor teme principale ale culturii franceze și este sistematizată în trei subcapitole. Primul subcapitol se intitulează „Le foyer” – termen francez greu traductibil, simbolizând familia, căminul, vatra, posesiunea, confortul, bunăstarea independenței, autonomiei, intimității. „Le foyer” nu poate fi confundat cu casa în care locuiește familia, ci este un grup de oameni bazat pe nucleul *soț și soție*, care împreună cu copiii lor trăiesc într-un loc anume, formând un cerc strâns și relativ închis. Copiii și părinții sunt responsabili de bunăstarea reciprocă a fiecăruia. Părinții sunt foarte strâns legați de copii și au dreptul de a lua parte la deciziile majore din viața copilului lor, chiar și după ce acesta se căsătorește și își construiește propria familie. „Le foyer” este întregit odată cu apariția copilului, iar creșterea și educarea acestuia sunt privite ca o misiune dificilă, ce solicită maximum de implicare din partea părinților, fapt pentru care familiile franceze preferă un număr mai mic de copii cărora să le ofere întreaga lor preocupare. În cadrul familiei, fiecare membru are un rol bine definit și stabil, care nu poate fi înlocuit, iar relațiile intrafamiliale sunt foarte strânse, manifestându-se în diade interpersonale (soț și soție, tată și fiu, tată și fiică, mamă și fiu, mamă și fiică, frate și frate, soră și soră, frate și soră).

Cel de-al doilea subcapitol se concentrează asupra educației, a procesului formativ ce orientează evoluția micului copil către starea de adult. Cercetările surprind faptul că toate activitățile la care este supus copilul urmăresc pregătirea lui pentru viață, pentru situațiile cu care are să se întâlnească în viitor, activități care sunt

mai degrabă necesare decât plăcute. Dezvoltarea este văzută ca un proces ce durează toată viața și trebuie însoțit de o activitate intensă și constantă de instruire din partea celor din jur. Copilul apare ca o ființă fragilă și modelabilă, caracterul său formându-se în funcție de caracterul părinților, aceștia implicându-se activ în educarea propriului copil. În primele stadii ale copilăriei, mama este cea care se află mai aproape de copilul său, în timp ce tatăl este mai distant, însă ambii merg pe ideea că rolul lor este de a iniția și stimula, în timp ce copilul trebuie să învețe prin reacție de răspuns și nu prin propria experiență. Copilul este privit ca o plantă fragilă, iar părintele este grădinarul ce trebuie să o îngrijească și să-i asigure condițiile optime de dezvoltare. În cultura franceză, educația favorizează instalarea capacităților copilului înainte ca acesta să se confrunte cu situațiile ce solicită aceste capacități. Mai importantă decât dezvoltarea fizică este dezvoltarea inteligenței, a imaginației, a independenței mentale, a spiritului critic, încercându-se astfel formarea copiilor ca gânditori independenți, capabili să ia decizii raționale, implementându-se nu atât nevoia de obediență, cât nevoia de a învăța. Francezii cred despre copil că acesta nu are capacitatea utilizării unui stil propriu, deoarece nu a asimilat încă osatura pe care să se bazeze acest stil. În consecință, ei nu sunt capabili la vârstă fragedă să ia decizii rezonabile, aceste decizii fiind luate de părinți. Copilul nu are inițiativă decât atunci când începe să respecte regulile fără să i se amintească acest lucru în fiecare zi. Părinții sunt cei care hotărăsc totul pentru copiii lor la această vârstă, începând de la îmbrăcăminte și educația culinară (proces îndelung supravegheat mai ales la vârstele mici, când copilul trebuie să mănânce ce

și cât spune adultul), până la alegerea carierei.

Cel de-al treilea subcapitol se încearcă a fi o descriere a vieții copilului de dincolo de mediul închis, cald și protector oferit de *foyer*, mediu care, odată cu înaintarea în vârstă, își lărgeste treptat granițele. Cu toate că stricta supraveghere a adultului scade într-o anumită măsură, *le foyer* rămâne în continuare pentru copil centrul universului. Ceea ce se află dincolo de acesta este periculos și amenințător, copilul continuând să fie supravegheat îndeaproape. Părinții îl însoțesc constant, iar atunci când nu pot fi lângă el, copilul trebuie să dea socoteală pentru timpul petrecut în afara supravegheții acestora. Începutul vieții sociale se face, de asemenea, sub controlul părinților: primii prieteni cu care copilul ia contact fac parte tot din cercul restrâns al familiei (veri sau rude mai îndepărtate). Prietenii care nu fac parte din familie sunt cu siguranță copiii prietenilor apropiați. De obicei, prietenii se leagă între copiii de același sex, prietenii heterosexuale fiind considerate imposibile. Tinerii sunt considerați incapabili să facă alegeri heterosexuale de aceea, băiatul trebuie să învețe să-și gestioneze viața sexuală de la o femeie mai în vârstă și cu experiență, respectând sfaturile tatălui, în timp ce fetele trebuie să rămână neexperimentate până la căsătorie. Dobândirea individualității complete constă în capacitatea de a intra în relație cu persoane din grupuri cât mai variate, care au solicitări diferite și impun conduite și roluri variate, oferind astfel experiența necesară depășirii multitudinii de situații cu care tânărul, adult în devenire, trebuie să se confrunte.

Partea a doua cuprinde la început o detaliere a câtorva materiale despre adopție, documente folosite în discuțiile din Consiliul de Stat al Franței în anii

1805-1808. Studiind acest document, cercetătoarele au realizat o demonstrație a modului în care analiza antropologică poate fi aplicată documentelor juridice și istorice. Cel de-al doilea material constă în studiul a 40 de filme franceze, în principal realizate în jurul anilor 1930. Filmele, la fel ca și literatura, tind să releve emoțiile și relațiile umane într-un mod caracteristic, reprezentativ pentru cultura respectivă. Pe seama acestor filme, autoarele au analizat teme precum : imaginea tatălui, ca erou expus unor suferințe (inclusiv de ordin erotic), vicisitudinile impulsului uman (legate de proprietate, de dragoste etc.), accidentele justiției, precum și marile experiențe de dezamăgire de care se ocupă filmele franceze. În final, un al treilea material utilizat l-au constituit testele proiective (în special cele cu imagini sau cu pete de cerneală), autoarele descriind în detaliu atitudinile francezilor față de aceste teste, teama copiilor de personajele imaginare malefice, cu a căror existență sunt păcăliți de părinți pentru a fi cuminiți, dorința de a învinge teama de întuneric și de străin, reprimări și refulări ale agresivității verbale și motorii, reacția la culori.

În final, autoarele subliniază faptul că nu trag concluzii din aceste studii, ci lansează ipoteze despre personalitatea francezilor, pe baza datelor la care au avut acces.

Această carte descrie un experiment de cercetare reușit, realizat de la distanță, asupra unei culturi atât de complexe cum este cea franceză, în urma căruia au fost obținute informații remarcabile, de mare valoare, unele dintre ele chiar inaccesibile metodelor clasice de investigare. Cartea este astfel cu atât mai valoroasă, cu cât introduce o perspectivă nouă, originală, un alt punct de vedere asupra societății franceze, aducându-și astfel contribuția

unică la cunoașterea și pătrunderea acestei remarcabile culturi.

**Ioana-Irina Cristescu
Gheorghiu Geană**

**Carlo C. Jaeger, Ortwin
Renn, Eugene A. Rosa și
Thomas Webler**

*Risk, Uncertainty and Rational
Action*, Londra, Earthscan
Publication, 2001, 320 p.

Risk, Uncertainty and Rational Action face parte din impresionanta serie a Editurii Earthscan dedicată riscului ca subiect, fiind o analiză critică a paradigmei alegerilor raționale (*rational action paradigm*, prescurtat RAP, cum o numesc autorii), paradigmă ce a furnizat pentru mult timp cadrul teoretic exclusiv al abordărilor de risc. Prezentând valențele și neajunsurile RAP, autorii sunt de părere că „noua modernitate” înseamnă „raționalități multiple”, atât în ceea ce privește tipurile de risc, cât și în ceea ce privește abordările, percepțiile acestora ; prin urmare, propun alte perspective, alternative la RAP, fără a dori deconstrucția paradigmei. Cartea se structurează astfel în două părți, dintre care prima – „The Rational Actor World” (35-155) – este o veritabilă sinteză multiperspectivistă asupra paradigmei alegerilor raționale, autorii prezentând fundamentele filosofice, implicațiile teoretice ale paradigmei în diverse discipline socio-umane, analize decizionale și abordări cantitative „raționale” în legătură cu riscuri, respectiv implicațiile paradigmei asupra agentului social și asupra organizațiilor. A doua parte – „Looking for other Worlds” (159-296) – prezintă posibile alternative ce ar putea deschide domeniul studiilor